

Indikatori kvaliteta prava radnika i radnica: Zapadni Balkan 2024. godine

U narednim paragrafima dat je pregled ključnih pokazatelja kvaliteta prava radnika i standarda dostojanstvenog rada u regionu Zapadnog Balkana. Na početku ćemo izneti tri napomene. Prvo, kada govorimo o Zapadnom Balkanu govorimo o sedam pravnih okvira koji imaju svoja zasebna radna zakonodavstva, a u pitanju su: Albanija, Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska, Crna Gora, Kosovo, Severna Makedonija i Srbija. Druga napomena se tiče dostupnosti podataka. Naime, nisu svi podaci jednako dostupni

u svim pravnim okvirima. Onda kada su dostupni može se desiti da se ne odnose na iste vremenske periode. Treće, metodologije istraživanja zvaničnih statističkih podataka nisu uvek ujednačene u svakoj od pojedinačnih zemalja, pa neki podaci nisu u potpunosti uporedivi. Ipak, podaci koje ćemo predstaviti u nastavku omogućavaju kreiranje opšte slike, a mi ćemo se u narednom periodu potruditi da ih blagovremeno ažuriramo i učinimo ih u što kvalitetnijem obliku dostupnim svim zainteresovanim stranama.

1. Zaposlenost i nezaposlenost

U regionu Zapadnog Balkana živi oko 16,8 miliona ljudi, od kojih je zaposleno oko 5,3 miliona.

Kada se gleda stopa nezaposlenosti, ona je najveća u Severnoj Makedoniji (12,5%), što predstavlja značajan izazov za tržište rada. Sa druge strane, najniža stopa nezaposlenosti je u Federaciji BiH (7,5%). Prosečna stopa nezaposlenosti u regionu je 10,3%.

Zemlja	Populacija (u milionima)	Zaposlene osobe (u milionima)	Stopa nezaposlenosti
Srbija	6.6	2.3	9.4%
BiH - Federacija	2.2	0.55	7.5%
BiH - RS	1.2	0.29	9.3%
Albanija	2.8	0.73	10.7%
Severna Makedonija	1.8	0.7	12.5%
Kosovo	1.6	0.425	10.9%
Crna Gora	0.62	0.28	11.9%

2. Minimalna zarada i plata za život

Minimalne zarade su u čitavom regionu niske. Minimalna zarada je u regionu u 2024. godini u proseku iznosila oko 386€. Najveća minimalna zarada je bila u Crnoj Gori, 450€, s tim da je od novembra 2024. godine ona povećana na 600€ za zaposlene sa srednjom stručnom spremom i 800€ za zaposlene sa visokom stručnom spremom. Međutim, čak i u Crnoj Gori, minimalna zarada zaostaje za platom za život, koja je znatno viša. Ova nesrazmera ukazuje na to da minimalna zarada u regionu ne omogućava radnicima i radnicima da zadovolje svoje osnovne potrebe.

Iako zvanične statistike ne prepoznaju koncept plate za život, odnosno, plate koja je dovoljna da podmiri osnovne socijalne i egzistencijalne potrebe radnika i radnica i njihovih porodica, civilno društvo i sindikati vršili su u prethodnom periodu nezavisne obračune plate za život. Na osnovu tih podataka možemo reći da minimalne zarade u regionu u proseku pokrivaju tek jednu trećinu plate za život.

Zemlja	Minimalna neto zarada u € za 2024. god.	Plata za život u €	Jaz između minimalne zarade i plate za život
Srbija	406	1,235*	Minimalna zarada pokriva 31,52% plate za život
BiH - Federacija	316	920**	Minimalna zarada pokriva 34,4% of the Living Wage
BiH - RS	460	920**	Minimalna zarada pokriva 50% plate za život
Albanija	360	1,004**	Minimalna zarada pokriva 35,85% plate za život
Severna Makedonija	365	840**	Minimalna zarada pokriva 43,2% plate za život
Kosovo	342	1,152***	Minimalna zarada pokriva 29,68% plate za život
Crna Gora	450	1,850***	Minimalna zarada pokriva 24,32% plate za život

* Proračun za 2023. godinu. / ** Proračun za 2021. godinu. / *** Proračun za 2024. godinu

3. Minimalne penzije

Minimalne penzije su u regionu tokom 2024. godine u proseku iznosile 249€ i u proseku su pokrivale 22,5%, odnosno, tek nešto malo više od petine plate za život. Minimalne penzije kretale su se od 100€ na Kosovu, pa do 450€ u Crnoj Gori. Treba napomenuti da su u pitanju minimalne penzije koje su ostvarene na osnovu godina radnog staža. Niže penzije, poput penzija za poljoprivrednike i socijalnih penzija, nisu uključene u ovu računicu.

Zemlja	Minimalne penzije u evra u 2024. godine
Srbija	 212
BiH - Federacija	 350
BiH - RS	 307
Albanija	 177*
Severna Makedonija	 203
Kosovo	 100
Crna Gora	 450

* Podaci za 2023. godinu.

4. Smrtni slučajevi na radnom mestu

U regionu se u proseku zabeleže 3 smrtna slučaja godišnje na 100.000 zaposlenih. Prisutna je bojazan da je broj veći, odnosno, da zvanične statistike ne beleže adekvatno realnu sliku stanja. Prosečna stopa smrtnih slučajeva na radu u regionu je zabrinjavajuća, što ukazuje da su mere bezbednosti i inspekcijski nadzor neadekvatni u mnogim zemljama.

Zemlja	Broj smrtnih slučajeva na radnom mestu u 2023. godini
Srbija	 42
BiH - Federacija	N/A
BiH - RS	 10
Albanija	 30
Severna Makedonija	 15
Kosovo	 15*
Crna Gora	 6*

* Podaci za 2022. godinu.

5. Prosečno nedeljno radno vreme, ugovori za stalno i inspekcije rada

Kada je u pitanju radno vreme, prema dostupnim podacima Eurostata, radnici i radnice u regionu rade značajno više od proseka EU. Tako je, prema poslednjim podacima za 2023. godinu, prosečno radno vreme koje ljudi provedu na primarnom poslu u Srbiji 41,7 časova nedeljno, a u BiH 41,4. Poslednji podaci za Crnu Goru objavljeni su za 2020. godinu i pokazali su da radnici i radnice u ovoj zemlji provedu u proseku 42,8 sati nedeljno na primarnom poslu. Ovi brojevi su značajno veći od proseka za EU koji iznosi 35,9 časova nedeljno. Ovde treba napomenuti da značajan broj ljudi u regionu obavlja i više poslova kako bi nadomestio niske zarade, što znači da su stvarni radni sati značajno veći od onoga što nam ova statistika pokazuje.

Zastupljenost ugovora na neodređeno vreme u regionu varira. Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija i BiH imaju visok procenat pokrivenosti ugovorima na neodređeno, više od 70%. Sa druge strane, Albanija i Kosovo imaju dosta niži stepen pokrivenosti ugovorima na neodređeno, između 40 i 50%. Ugovori na određeno mahom mogu da traju do dve ili tri godine, osim u Severnoj Makedoniji, gde ugovor na određeno može da se produžava do pet godina, i na Kosovu, gde je produženje moguće i na celih deset godina.

Inspektorat za rad je potkapacitiran i nedovoljno finansiran svuda u regionu, a u proseku zapošljava svega jednog inspektora na 10.000 zaposlenih.

Zemlja	Ugovori na neodređeno vreme (%)	Inspektori za rad (na 10.000 radnika i radnica)
Srbija	80%	0,92
BiH - Federacija	N/A	N/A
BiH - RS	85%	1,23
Albanija	43%	1,29
Severna Makedonija	82%	1,6
Kosovo	40,7%	0,91
Crna Gora	71,6%	1,28

Socijalno ekonomski saveti, kao tripartitna tela u okviru kojih bi trebalo da se odigrava socijalni dijalog na nacionalnom nivou, postoje u celom regionu, ali nisu funkcionalni, a njihov rad je neretko sputavan usled nedostatka političke volje za suštinskim dijalogom i sprovođenjem neophodnih reformi. Važno je napomenuti i da strani investitori ne učestvuju u socijalnom dijalogu koji bi trebalo da se odvija u okviru Socijalno ekonomskih saveta.

6. Roditeljsko, porodiljsko i očinsko odsustvoe

U regionu postoje značajne razlike u politikama roditeljskog odsustva, uključujući porodiljsko i očevo odsustvo. U većini zemalja omogućeno je 12 meseci porodiljskog, ali se načini isplate i uslovi za ostvarivanje prava razlikuju.

Zemlja	Roditeljsko, porodiljsko i očinsko odsustvo
Srbija	Tri meseca porodiljskog odsustva su obavezna. Roditelji zatim mogu da odluče ko će od njih koristiti preostalih devet meseci.
BiH - Federacija	Porodiljsko odsustvo u trajanju od 42 dana nakon rođenja deteta je obavezno. Roditeljsko odsustvo traje do 12 meseci ukupno, ali roditelji moraju da odluče ko će ga koristiti.
BiH - RS	Porodiljsko odsustvo je obavezno 60 dana posle rođenja deteta. Roditeljsko odsustvo traje do 12 meseci ukupno, ali roditelji moraju da odluče ko će ga koristiti.
Albanija	Porodiljsko odsustvo traje do 12 meseci, od čega su 63 dana nakon porođaja obavezna. Roditeljsko odsustvo se može rasporediti, ali roditelji moraju da se dogovore ko će ga koristiti.
Severna Makedonija	Roditeljsko odsustvo, koje se može podeliti između majke i oca, traje do devet meseci.
Kosovo	Porodiljsko odsustvo traje do 12 meseci. Očevi imaju pravo na do 3 dana plaćenog odsustva po rođenju deteta.
Crna Gora	Roditeljsko odsustvo traje do 12 meseci. Oba roditelja imaju pravo da ga koriste u jednakim delovima; moguće je preneti roditeljsko odsustvo sa jednog roditelja na drugog, nakon 30 dana od njegovog početka. Zaposleni roditelj ima pravo da koristi roditeljsko odsustvo čak i ako je drugi roditelj nezaposlen.

Da biste pročitali sve indikatore kvaliteta prava radnika u regionu Zapadnog Balkana, kliknite ovde:

<https://decentworkbalkans.com/>

Ovaj sažeti dokument je kreiran od strane:

CENTAR ZA
POLITIKU
EMANCIPACIJE

MUSINE KOKALARI
INSTITUTI PER POLITIKA SOCIALE

Ovaj projekat je realizovan u okviru Regionalne koalicije za dostojanstven rad, mreže koju čini 45 sindikata i organizacija iz regiona Zapadnog Balkana posvećenih unapređenju radnih prava.